

սրտահեշտ մաղթանք եւ իղծ մ'ալ, այսօր որ արեւն կը լսնը մերձինսլը հեռաւոր ծայրնին անոյշ մեղեդիներու հրեշտակային խումբերու որոնք կը դիմին դէպ ի բեմընեւթ ցիսուսի ջրնդեան սրբազան քարայրը, հոն նուագելու համար փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հասնեալիւն: Այսօր որ կը տեսնենք այժմէն այլ նուիրական քարանձաւն մէջ տաճարացած քրիստոնէութեան անըստ հատուածները քովէ ի քով, քաղցր է բարձրացնել մեր իղմն ու մաղնմարը որ այդ անգորդ եւ սնմիածայն երգերը փոխուին փութով, հշմարտութեամբ եւ սիրով օծուած, աւտրելական լըրաժշտականի գաւազանի շեշտով ոգեւորուած՝ բազմաձայն ներդաշնակութեան յուրախութիւն երկնից եւ ի վայելք երկրի: Քաղցր է բարձրացնել նաեւ մեր իղմն ու մաղնմանքը որ այս երկնային աւետիքն խաղաղութեան եւ սիրոյ ծաւալի մանաւանդ ի մեզ եւ ինչեւ օրհնութիւնն մարգացելոյն Աստուծոյ, աղբիւր եւ գրաւական սմէն երջանկութեան, ինչպէս բոլոր մեր սիրելեաց եւ պատուական բարեսիրաց, այսպէս նաեւ սմբողջ մեր տառապանք, դիւցազն եւ նամասակ Ագգին վրայ եւ հանգիլ եւ պտղաբերէ ուրախութիւն, քարօրութիւն եւ պայծառութիւն:

Ի տօնի Անարատ Գլորիան Ս. Կուսին
8 Դեկտ. 1929

Հ. ՅՈՎՀԱՆ ԱԿՊԵՐ
Էնդհ. Աբբ. Միթթ. Միաբանութեան

ՅԻՄՆԱՄԵԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ ՅՈՐԵԼԵԱՆ

ՊԻՈՍ ԺԱ ՍՐԲԱԶԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ

ԱՅՍ դեկտեմբերին յիսներորդ տարեդարձն է Պիոս ԺԱ Սրբազան քահանայապետին քահանայութեան. բոլոր սոյն տարին նկատուեցաւ իբր յորելինական ժամանակամիջոց մը եւ բովանդակ կաթողիկէ աշխարհը, ամէն կողմէ խուժեց Հռոմ ուխտագնացութիւններ կազմակերպելով, իր որդիական մեծարանքն ու հպատակութիւնը յայտնելու Եկեղեցւոյ Պետին, մինչ պետութիւնները առանձնաբար թանկագին նուէրներով մասնակցեցան ժողովրդեան այդ հաւաքական ցոյցերուն. Պիոս ԺԱ աշխարհիս պետութիւններէ վեր եւ բարձր՝ կ'ըլլէր ամէնուն, ու իրեն կը նային իբր լոյսի մը որ վերէն կը հոսի պայծառացնելու եւ կենդանացնելու:

Յիսուս տարիները նուիրուած ուսման եւ ժողովրդեան, արդէն իսկ ոսկեղինիկ պսակը կը կազմեն պարզ եկեղեցական

անձի մը համար, որ իր համեստ գործին մէջ անձին ամբողջական նուիրումը կատարեր է իրեն յանձնուած հօտին բարւոյն համար: Իսկ Եկեղեցւոյ Պետի մը համար, որ կը միացնէ իր մէջ ամբողջ կաթողիկէութեան Առաջնորդի, Հօր եւ Գլխոյ պաշտօնները, գործունէութեան եւ ինքնանուիրման աւելի մեծ եւ անհուն ապարէզ մը կը բանան այդ տարիները, յայտ բերելու այդ անձին կատարած ամենամեծ դերը մարդկութեան պատմութեան մէջ, եւ ցոյց տալու այն բազմազան ձիրքերն եւ բարեմասնութիւնները, որոնցմով զարդարուած է, անոնց զրուարթը հիւսիսը համար: Պիոս ԺԱ, նկատեց ուսումը իրեն միակ զբաղումը հաճելի եւ անհրաժեշտ՝ եւ պրն. դօրէն փարեցաւ. իր վիճակը զինքը կը կապէր սերտօրէն ժողովրդեան, հետեւաբար նոյնքան ուժգնօրէն նուիրուեցաւ աւ

նոր բարոյական և կրօնական զարգացման և մեծութեան ալ. ու այսպէս ամբողջ կեանքին օրերը սահեցան այդ երկու առանցքներուն վրայ և որքան զինականին համարաւով հռչակուեցաւ, նոյնքան ժողովրդեան բարեբարեց, մինչև որ հուսկ իր մեծերէն կոչուելով, հարկադրուեցաւ թողուլ զբանեղանն և զբեքերը, ամբողջապէս և անընդհատ ողջակիզուելու մի միայն ժողովրդեան համար, նախ լեհաստան, իր փահանապագեական Նոյիրակ, ապա Միլան իր Սոալնորդ և Արքեպիսպոս, ամէնէն վերջ քահանայապետական բարձրագոյն զահէն վրայ:

Ամփոփել մէկ քանի էջերու մէջ իրապէս այս մեծ անձնաւորութեան կենսագրական գիծերը կարելի չէ: Ծնունդ ժողովրդեան խաւին՝ իր տաղանդով, մտքի պայծառութեամբ, աշխատանքի տոկուն յարատեւութեամբ, գործելու հանդարտութեամբ ուղին բացաւ բարձրագոյն ասպարէզներ վերելակելու, ու ինք կերտեց իր ապագան և իր մեծութիւնը: Ծնած է 1857 մայիս 31ին Տեգոյ, Միլանէն դէպ ի հրախ գեղեցիկ գիւղաքաղաք մը՝ առողջարար օդով և բնութեան գուրաւ տեսարաններով, Բաղդի ընտանիքէն ու կոչած են զինք Աքիլէաս: Իր մանկութիւնը հոն օրօրեցին կարժառներու միօրինակ զանչիւնն և մանողներու մեղմ երգերը, որոնք կարծես ազդեցին տղուն խառնուածքին վրայ ու կազմեցին իր նկարագրի երկու գլխաւոր յատկութիւնները, տոկուն և հանդարտ աշխատասիրութիւն և յուզուելու դիւրագոյնութիւն՝ զեղեցիկ ու վսեմ իրերու առջև: Ընտանեկան շրջանակէն ծնեց բարեպաշտութեան հոգին ալ ու փափագեցաւ նուիրուիլ եկեղեցական ասպարէզին: 1879ին ղեկու. 20ին քահանայական ձեռնադրութիւնը ընդունեցաւ Հոսի մէջ, ուր զացած էր իր բարձրագոյն ուսումները կատարելու և պատկաւորուեցաւ աստուածաբանութեան, իրաւաբանութեան և իմաստասիրութեան մէջ: Անկից վերջ սկըսաւ իր հանրային կեանքը ճարտարախօսութեան և աստուածաբանութեան ու

սուցչութեամբ Միլանի մեծ կղերանոցին մէջ, մինչ միւս կողմէն զբաղեցաւ քաւրոզական գործունէութեամբ ալ: Հինգ տարի վերջ մաս կազմեց Արքեպիսպոսական տեղապարանի վարչական մարմնին, և այդ զբաղարանի վերակազմութեան գործին հոգին և գլխաւոր աշխատողը եղաւ, և հուսկ անուանուեցաւ վարիչ նոյն նշանաւոր մատենադարանին: Իր ուսումնատենչ հոգին այն հաստատութեան մէջ ունեցաւ իր պատկան յազուրդը, քանի որ լայն ասպարէզ մը բացուած գտաւ իր առջև, շփման մէջ մտնելու գիտական աշխարհի հետ. հոն յայտնուեցան նաև իր մտքի արտակարգ կարողութիւնները և ուսումնասիրողի բացառիկ յարմարութիւնը մը: Օտտուած դրական, հանդարտ և քննական հոգիով, ջանաց պրպտուեցաւ մանրամասն բայց լուրջ և հաստատուն հոգի վրայ կատարել, աւելի՛ ճշդելու և լուսաբանելու դէպք մը, որոշելու հին քննարկ մը, ճանչնալու ուղիղ ընթերցում մը, պայծառացնելու տարակոյսի կէտ մը, շնորհելով յոգնեցուցիչ խուզարկութիւններէ իսկ. վասն զի գիտութիւնը մէկ պահանջ միայն ունի՝ իր խօսքին համաձայն, գիտ մը կատարել, նորութիւն մը երևան հանել, և ասոր համար անհրաժեշտ են այն փրճատուքները. իր երկերը այս քննական ոճով կատարած է մեծ խղճատութեամբ: Անոնց նիւթը գրեթէ միշտ կը դառնայ պատմութեան, հնախօսութեան կամ ձեռագիրներու քննութեան շուրջ. եօթնասունի չափ են, ու շատեր իրենց ծաւալով փոքր են. անոնց մասը և հատուածային ըլլալու բնոյթն ալ չի թոյլատրեր որոշ դասակարգի մը վերածել զանոնք՝ ինչպէս նաև մանրամասն վերլուծման ենթակել. սակայն գրեթէ բոլորին մէջ ալ շատ պայծառ կ'ընդունարուին տիրող գաղափար մը և ուղղութիւն մը. բոլորն ալ նպատակ ունին աւելի լուսաբանել Ամբրոսիան եւ կեղեցւոյն և Միլան քաղաքին պատմութիւնը. հետևաբար կարելի է բնել թէ այդ փոքր կտորներն և մասերը կը յանգին հուսկ սքանչելի խճաքարերէ միակ պատ-

Գրիգոր Սրբազան քահանայապետ

կեր մը կազմելու՝ Լուրջ և վսեմ ղեմքերով, պատկուած կանաչով և ծաղիկներով, Բաց ի ուսումնասիրութեան լրջութենէն կը յայտնաբերէ նաև իր գիտական գործին մէջ շատ զանազանեալ և ընդարձակ զարգացում մը մերթ մասնագիտութեան հաստատող, այնպէս որ կարելի է ըսել թէ անոնց մէջ ինք մեզի կը յայտնուի որքան հնախօս և պատմագիր, նոյնքան զրական ըննադատ և նոյն իսկ իմաստասէր ու խորհող գրիչ, որով անոնց ընթերցումն ալ հաճելի կ'ըլլայ:

Ընդհանրապէս հրատարակած է իր աշխատութիւնները Միլանի ուսումնական պարբերաթիւթներու մէջ. Archivio storico lombardo; Rendiconti dell'Istituto lombardo di scienze e lettere; Giornale storico di letteratura italiana են. մաս մըն ալ առանձին հատորներու մէջ, առանձին հրատարակածն էրուն մէջ յիշատակել հարկաւոր է Գործք եկեղեցւոյն Միկիլիանոս (Acta Ecclesiae Mediolanensis) եռահատոր ընդարձակ երկը, որու համար վաւերացութիւնը հաւաքեց Միլան գաւառին զիւաններէն և իւտալիոյ մեծ քաղաքներու մատենադարաններէն. ծրագրին մէջ դիտուած էր չորրորդ հատորի մըն ալ կազմութիւնը, որ սակայն տակաւին չէ իրագործուած: Ուրիշ մեծ դիւաշխատութիւն մըն ալ է Ամբրոսեան կրկնակ պատարագամատոյցը (Missale Ambrosianum duplex), 1751թ և 1902թ տպագրուած պատարագամատոյցներուն համեմատական ըննութիւնը բազմաթիւ լուսարանող ծանօթութիւններով ճոխացած. այս գործին նախագաղափարը ունեցած էր Ամբրոսեան մատենադարանի նախորդ տնօրէնը և մաս մըն ալ պատրաստած. ինք լրացուց, ծանօթագրեց և տպագրեց, կարենոր են նաև իր ուսումնասիրութիւնները Հին ձեռագրիներու վրայօք, որոնց մէջ մեծ փորձառութիւն ստացած էր:

Ամբրոսեանէն անցնելով Վատիկանեան մատենադարանը, 1914 ամսուէն մինչև 1918 վարեց այդ մեծ հաստատութիւնը,

ջանալով չկասեցնել իր նախորդէն սկզբնաւորուած ծրագրիներու գործադրութիւնը՝ համաշխարհային պատերազմի այդ դժուարին տարիներուն իր տնօրէնութեան օրով հրատարակուեցան ձեռագրիներու ցուցակին 9852-10300 թիւերը, ու պատրաստուեցան յաջորդ մինչև 10700 թիւերու ցանկն ալ ինչպէս նաև ուրբանեան ձեռագրիներու ցուցակը. իսկ Քենտաթիւք և քնադիրք (Studi e testi) Հաւաքածոյն լոյս տեսան 26-31 թիւերը. երբ տակաւին փոխ-տնօրէն էր Վատիկանեան զրադարանին, Լոնտրա տօնց Պազոնի ձննդեան եօթներորդ դարադարձը Royal Society of Sciences-ի նախաձեռնութեամբ. Վատիկան իբր ներկայացուցիչ յոյց մատենադարանին փոխ-վարիչը, որ վերջին զուամբման ատեն, բազմած հանդէսներուն նախագահ Լորտ Գրեյլի կողմին, լատիներէն բանախօսութիւն մը կատարեց ի միջի այլոց ծանուցանելով պազոնեան երկու ձեռագրիներու գիտը՝ կատարուած խաղաղիներու կողմէն:

1918 մայիսին հարկադրուեցաւ լքել իր սիրելի ուսումնէն և Մատենադարանը. այլ ևս կը կոչուէր առաքելական և դիւանագիտական ասպարէզի, որու եմէ զործնականապէս չէր պատրաստուած, սակայն իր ուսումնասիրողի կեանքը, պատմական պրպտումները, ամէնէն աւելի իր խորաթափանց և դիտող միտքը զինք պատրաստած էին անոր. Բենեդիկտոս Ժեզինք անուանեց Առաքելական այցելու Ռուսական Լեհաստանի, որ 1916ի նոյեմբերին, Գերմանիոյ և Աւստրիոյ տիրապետելով՝ տեսակ մը անկախ պետութիւն կազմած էր: Գերմանիոյ պարտութենէն յետոյ Լեհաստան բոլորովին անկախ եղաւ և Վատիկան ճանչնալով պաշտօնապէս այդ անկախութիւնը, զմաղդի Գաւհանայապետական Նոյրալ անուանեց, որ իր եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնը ստացաւ Վարչաւիւս Ս. Շմաւոն և Յուդա առաքնաւորներու եկեղեցւոյն մէջ, 1919ի հոկտեմբեր 28ին: Նոր նուիրակը շուտով շահեցաւ համակրանքը տեղւոյն պետական

միւս ղեկավարներուն ինչպէս նաև քաղաքական իշխանութեանց, և ժողովրդեան ալ սէրն և յարգանքը։ Համոզուած էր թէ սիրելով միայն այն ժողովուրդը՝ որու համար կը վատապակի, կրնայ մէկը օգտակար հանդիսանալ, և այդ անձնանուիրումը ցոյց տուաւ մանաւանդ քաղաքական և զինուորական տաղանապալից ճգնաժամներուն, երբ պուլշիկ բանակը Վարչախոյ ղեկները հասած էր և քաղաքը մեծ մասամբ պարպուած պաշտօնական մարմիններէ։ Ինք փնայ ժողովրդեան հետ, ինչպէս տեղւոյն Առաջնորդն ալ, օժանդակ և սփոփարար ըլլալու համար։ Ռուսական յարձակումներուն ապարդիւն ֆալշին վերջ, աշխատեցաւ երկրին եկեղեցական և թեմական կազմակերպութեամբ, և այցելից պաշտօնական հանգամանքով հարևան երկիրներն ալ՝ որ առաջ Ռուսաստանի պատկանած էին, Լիդուանիա, Լեդոնիա, Ֆինլանդիա, անոնց կրօնական և եկեղեցական հարցերը քննելու և ըստ այնմ կարգադրութիւններ կատարելու։

Տակաւին կազմակերպչական գործը աւարտած չէր։ 1921ի մարտին Հոմէն հեռագիր մը կ'աւետար իրեն Միլանի արքեպիսկոպոսութեան բարձրախալ։ Եւս եկեղեցականները կը խնդրէին տակաւին ժամանակ մը պահել զինքն իրենց քով։ Սակայն ուրիշ հեռագիր մը կը բռնադատէր զինքը փութով Հոմ հասնիլ, ուր յունիս 13ին պաշտօնապէս իրեն կը տրուէր Միլանի արքեպիսկոպոսական թեմ մը, միանգամայն կ'ընդունէր Հոմէական եկեղեցւոյ կարտինալութեան ծիրանին։ Այլևս ուղղակի կը զօգուէր իւր հողին և իւր ժողովրդեան։ Նախապէս իւր երկտասարդութեան դալար տարիները՝ նուիրած էր անոր՝ անցեալ կենսին երեսն հանելու և պայծառացնելու։ Հիմայ այլևս ալեւոր՝ անոնց հոգեկան կենսքը պիտի լուսաւորէր ու պիտի առաջնորդէր զիրենց դէպ ի երջանիկ գաւառները երկնային փառքերուն։ Ան թէ ինչպէս կ'արտայայտուէր ինք ընտրուելէն թիչ օրեր վերջ։ «Իմ ծրագիրս այս է. սիրել զձեզ ինծի ցոյց տուած

ձեր սիրոյն համապատասխանելու համար, կրելով այնքան սէր, որքան սիրոյ որ բնութիւնն և աստուածային շնորհքը զիս ընդունակ պիտի ընեն, ապրելու և մեռնելու համար ձեզի հետ։ Երախտագարս եմ Աստուծոյ որ շնորհեց ինծի կենսքիս յետին վաստակները քաղաքացիներուս նուիրել։ Սոյն բարերարութեան մեծարժէք ըլլալը խորապէս կը զգամ»։

Հինգ ամիսներ միայն ունեցաւ նոր Առաջնորդը իւր հօտին հովուութեամբ զբաղելու։ շատ սեղմ ժամանակամիջոց մը կարենալու համար այդքան ընդարձակ թեմ մը այցելել, կացութեան լիովին տեսնելու հարկաւոր փոփոխութեանց ձեռնարկելու կամ նոր ուղղութիւն մ'ընդգծելու իւր վարչութեան համար։ 1922 յուսնուար 22ին կը վախճանէր Բենեդիկտոս Ժեյ, և նոյն ամսոյն 24ին իրիկունը Միլանի Արքեպիսկոպոսը կը մեկնէր զէպի Հոմ նոր ըստնայապիտին ընտրութեան մասնակցելու, ու ալ պիտի չվերադառնար մայրենի քաղաքը։

Բենեդիկտոս կը թողուր ըստնայապետութիւնը ծաղկեալ՝ բայց փափուկ պայմաններու մէջ։ Համաշխարհային պատերազմին հետեանքները դեռ կը ճնշէին ժողովուրդներուն վրայ և Եկեղեցին միջնորդն եղած էր ցեղերու մէջ հաշտութեան զօրը դնելու, և խաղաղութիւնը տարածելու ամենուրեք։ Նոյնպէս ստացած էր նաև, շնորհիւ Բենեդիկտոսի, ամենամեծ հեղիւնակութիւն ըրոր պետութեանց առջև, որոնք տակաւ առ տակաւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած էին պաշտօնապէս Վատիկանի հետ։ Նոր քահանայապետը պէտք էր շարունակել ու զարգացնել այս ուղեգիծն ու ծրագիրը։ Միլանի Արքեպիսկոպոսը յարմարագոյն անձը նկատուեցաւ սոյն գործը շարունակելու, և ընտրութիւնը վիճակեցաւ իրեն՝ փետրուար 6ի առտուն։ Ինք ընտրեց իրեն համար Պիոս անունը ու յայտնեց կարտինալներու ժողովին թէ կ'ուզէ նուիրել իւր ջանքերն և աշխատութիւնը աշխարհիս խաղաղութեան՝ որու նուիրուած էր

գիտութեան համեմատ, նման խոր և լոխն ջուրերու, Հանդարտ և մեծվայելու է իր կացքին մէջ, մերթ ծանր ու ցուրտ երևոյթով, որ սակայն փութով ընտանութեան և գորովալից ձեւերու կը փոխուի, խօսակցիցը ճանշնալէն վերջ. ծանր է նաև խօսելուն մէջ, խորհրդածող, սակաւարան և վերապահ, ինչ որ արդիւնք է ուսումնասէրի իր կեանքին. սակայն երբ խօսակցութիւնը գրեթե մասին անցնի, իսկոյն յորդախօս մը կը դառնայ. իր դիմագիծը կրնան ցայտուն և պայծառ ցանցակել տոյն երկու բառերը. կարգաւորում և հանդարտութիւն. Ամէն բանէ վեր կը սիրէ ճշմարտութիւնը և կը ձկտի անոր ամէն հնարքներով՝ անպայման և որոշակի գրտնելու համար. ասկից մերթ նշմարուած է իր մէջ յապաղումը վճռական քայլեր առնելու՝ ճշմարտութիւնն հաստատապէս գտնելու համար. Ամէն բանէ վեր ճշմարտութիւնը սիրելուն նպատակն է շատ պատմութեան ուսումը, ուսկից հետեցուցած է նաև, ի միջի այլոց, այս օրէնքն ալ թէ ընդհանրապէս մարդիկ իրենց գործերէն և խօսքերէն աւելի լաւ են, ու գիրենք ճշմարտին և բարւոյն առաջնորդելու համար խիստ միջոցներէն աւելի կը նպաստեն համբերատար և փափկազգաց խոհեմութիւնն ու անկեղծ և եռանդուն սէրը. Հոսկ, թափանցել իր հոգւոյն իսկութեան մէջ, նշմարելու աստուածային սիրոյն չափն և սաստկութիւնը անկարելի է. սակայն իր խօսքն, իր գործն և իր կեանքը շունչն են և արտացոլացումը այն երկնային կրակին որ կը տոչորի հոն և որով կ'ուզէ բոցավառել քրիստոնէութիւնը:

Սոյն տարւոյ յուլիսին ելր Միաբանութիւն Սրբազան Քահանայապետին յորեւ լեանին ու Տէր Կոմիտաս նահատակին երանացուցման առթիւ ուղևորեցաւ Հոռոմ, Քահանայապետը հանցեալ առանձին ունկնդրութիւն մը շնորհել Միաբանութեանս՝ աշակերտներու խումբով միասին: Աստուաներն և գրեթե սիրող Քահանայապետին իբր նուէր մտածուած էր ներկայացնել

ուպարանիս հին ու նոր շքեղ հրատարակութիւններէն նմոյշներ, վենետիկեան արուեստով փառակազմուած ու քահանայապետական զինանշանով զարդարուած գրքերն էին. Էւսեբիոսի Քրոնիկոնը հայ-յոյն-լատին. Փիլոնի Ճառերը. Հաւատով խոստովանիմը երեսունըվեց լեզուներով և մեծադիր տպագրութեամբ. Ատեան շարականն, և 1927ի Գեղունին, Պրոս ԺԱ այցելութեան պահուն իսկ մի առ մի թղթատեց այդ գրքերը՝ իւրաքանչիւրին մասին հարցափորձելով Ռիտայի վ. Հ. Աթոռակալ վ. Ե. Աւելի ուշ Միաբանութեանս հասաւ հետեւեալ նամակը:

Պատանա Գիւան
Նորին Սրբութան

Ի Վատիկանէ
19 Նոյեմբեր 1929

Մեծարգոյ Տէր

Հաճելի պաշտօն մ'է ինծի համար հուստով Ձեր Մեծարգոյ Տէրութեան թէ Նորին Սրբաբաւը ամենամեծ գոհունակութեամբ ընդունեցաւ զքերտու նուէրը, զոր վենետիկի Միաբանական Հարց Ձեր Ընտանիքը յիտին ատեններս խոնարհաբար հերկայացուցած էր իստարուկաց Տօր, ի նշան սիրոյ և միութեան, իր Յաւիթանին առթիւ:

Պէտք եմ յանշտայ թէ զքերտուն տեսակը մասնատր կերպով շահագրգռեց Նորին Սրբաբաւը. Եւ միւր իմը սարախ և այս կրկնակ նշանակելի ցոյցին համար, յորում կը գտացաին որդաց գորովն և քահանայական խաւը, յորտր սրտանց կը կոչէ ամբողջ Հասարակութեան վրայ ստուածային պարզեաց լիարիւնք. և իբր զրաւակն իր առանձին քարեհաճութեան, կ'առաքէ Ձեր Տէրութեան և Ձեր բոլոր եղբայրակիցներուն Առաքելական Օրհնութիւնը:

Անկեղծ մեծարանաց հաւատարմօք եմ

Մեծարգոյ Հ. Մեծաւոր
Հայ Միաբաններու
Վենետիկ

Ձեր Մեծարգոյ Տէրութեան
Սերով Ի Տէր
Պ. Կարա. Կարաբաբի

Հ. Կ. ՔԻՊՐԻՍԿԻ